

ЛАЗАРСЬКИЙ СПІВ ЯК ЧАСТИНА ЖИВОЇ ОБРЯДОВОЇ ТРАДИЦІЇ В МАКЕДОНІЇ

Родна Величковська

Rodna Velichkovska. The singing on Saint Lazarus day as a part of the living ritual tradition in Macedonia

The singing on Saint Lazarus day is a still living part of the ritual tradition in the Republic of Macedonia today. We can assert that the entire symbolic complex of these traditional ritual singing forms is consecrated to the family and is linked to the magical element, which function is to secure a good progeny, fertility and a general well-being urged by the power of the ritual. That means that the singing represents a central activity of the ritual group through which is expressed the will of the group and through which at the same time every individual - participant - joins the group.

It is before all still an active living means to adhere to the collective ideal, that is, a way of singing expression and also to acquire a well determined social and special cultural position. It means that the process of duration of the ritual singing tradition represents an evident continuity which changes are not far from its older original model still persistent in the less economically developed regions such as the traditional songs and rituals carried out on the eve of Lazarus' Saturday, for example, in the village of Lukè from the Kriva Palanka region (in the north-eastern part of the Republic of Macedonia), and the same genre of songs and processions that are performed in the urban milieus in the Ohrid and Struga regions.

Родна Величковска. Лазарското пеење како дел од живата пеачка обредна традиција во Македонија

Лазарското пеење што се практикува денес во Република Македонија е сеуште жива активност во рамките на обредната традиција. Може да се рече дека целиот симболички комплекс од овие традиционални обредни пеачки форми е посветен на семејството и е поврзан со магичното, чија намена е да обезбеди здраво потомство, плодност и општа благосостојба со помош на моќта на обредното. Тоа значи дека пеењето претставува средишна активност на обредната група преку која е изразена желбата на групата и преку која истовремено секој поединец - учесник - и се придржува на групата.

Тоа е пред се сеуште делотворно живо средство со кое се постигнува заедничкиот идеал, односно начин на пеачки израз со што се постигнува точно определена општествена и посебна културна позиција. Тоа значи дека процесот на опстојување на обредната пеачка традиција претставува евидентен континуитет чиишто промени не се далеку од нејзиниот првобитен модел којшто сеуште не е загубен во помалку стопански развиените области. Такви форми се традиционалните песни и обреди кои се одржуваат в очи Лазар во саботата, на пример во Селото Луке, Кривопаланечко (во северозападниот дел на Република Македонија), и истиот жанр песни и поворки кои се изведуваат во градските средини во Охридско-струшкиот крај.

Будъ-яка звукова форма, що існує в культурі народу, е відолоском того чи іншого смислу і функціонального вживання, через які глибоко виражається соціальна природа носіїв традиційної обрядової форми співу.

Вони походять із колективу, тобто від інспирації анонімного автора, що з'явилася як результат вільного і взаємного впливу між функціональними потребами колективу, сенсом його культурної і творчої діяльності, як і внутрішніми мистецькими імпульсами.

Звертаючись до особливостей македонської жіночої обрядової традиції співу, варто зауважити, що в межах цієї праці предметом дослідження є присутність живої жіночої традиції співу, що ґрунтуються на патріархально-землеробській свідомості з її міфічним зв'язком із землею – джерелом багатства окремої людини, і колективної цілісності. Основним значенням цієї традиції є наголошення певних форм обрядового співу, що визнають шляхи їх розвитку.

Йдеться про лазарську обрядову традицію співу, що є обов'язковою для дівчат на широкому македонському ареалі і побутиє дотепер. Серед великої кількості обря-

дів і пісень, що належать весняному циклу, своє місце займають і лазарські обряди й пісні. Вважається, що їх можна датувати від часів язичництва. Вони представляють найдавніший шар музики, яку сприйняла церква, нічого суттєво не змінюючи. Вони представляють і виразні приклади магічного характеру для захисту людини й усього живого від сил зла, тобто є внеском у загальне благополуччя. З минулих часів і дотепер лазарські пісні уособлюють бажання, людські потреби і молитви. Вони виконують на Лазареву суботу (за тиждень до Великодня) «лазарки» – дівчата віком до 12 років (коли вони змінюють статус дівчинки на статус дівчини), що вказує на існування інституції обрядів переходу.

У різних частинах Македонії побутоють різні церемонії, пов'язані з виконанням лазарських пісень.

Ця праця зфокусована на двох протилежних територіях Македонії: Охридсько-Струшькому регіоні і Кривопаланському краї в північно-східній частині країни, в яких лазарська обрядовість і спів активно побутоють і тепер. Проте лазарська обрядовість і спів у

Кривопаланському краєві ближчі до свого давнього джерела, ніж лазарські пісні, які співають тепер в урбанизованому середовищі (наприклад, лазарські процесії в Охридсько-Струзькому регіоні).

Так, в обрядовому церемоніалі в низинних селах¹ Охридсько-Струзького регіону дівчата², так звані «ті, що з кошками» (мак. *кошничарки*), вбрані в традиційний одяг, з кошками в руках, і сьогодні³ з піснями і танцями відвідують кожне господарство в селі, співаючи лазарських пісень. Петко Домазетовський у заключній частині своїх польових досліджень, здійснених на території області, названий Струзький Дримкол⁴ (що є перехідною зоною до Дебарського регіону) підкреслює, що лазарські звичаї і пісні цього краю все ще активно побутують⁵.

Так само польові дослідження, здійснені в с. Луке Кривопаланської області⁶ в 2000 році, вказують на існування лазарського співу й активного виконання лазарського обряду зі збереженням архаїчного антифонного способу співу. Йдучи селом, дівчата співають:

Излезете невестице, 2
да гледате Лазарице, 2
по Лазаре «Мушки Лазар».
Не је Лазар сва година,
но је еднашу година.

Коли повертаються – співають:

Остај збогом рамни двори,
што не лепо дочекате,
још полепо испратите⁷.

(Співають, як у прикладі № 8)

Їх виконували в певному порядку. Кожен з учасників обряду мав своє ієрархічне розташування при обрядовому співі⁸ і в танцях⁹.

Зважаючи на текстуальну частину цих пісень, їхню структуру і функцію в окремих частинах, як і роль рефренів, можна дійти висновку, що їх виконання має чітко визначене призначення. Кожна пісня присвячена комусь або чомусь і висловлює бажання людей: крашого життя, одруження. Коли заходять у двір, передусім співають для найстаршої жінки, що має сина або доньку, яким час одружуватися, наприклад, пісня «Летале ми, летале, девет реда гулаби» (див. приклад № 2)¹⁰. Якщо в домі є наречена, співають пісень для нареченої, для малих дітей тощо. Так само співають і для господаря, причому підкреслюється його багатство або побажання йому стати багатою людиною (див. приклади № 5 та № 9). У них є також побажання, щоб плодилися домашні тварини: корови, вівці, а також бджоли.

Найгарніші та наймилозвучніші пісні співають для наймолодших. У них відображені турбота і любов мате-

рі¹¹. Вони спрямовані переважно на формування здорового покоління й забезпечення благополуччя.

Коли дівчата закінчують співати, господарі їх обдаровують¹². Вони вклоняються¹³ і благословляють¹⁴ їх піснею.

В Охридсько-Струзькому регіоні, коли їх не обдаровували, того проклинали¹⁵ піснею. Цікавим є факт, що дівчата-лазарки з цього краю не співали в період від дня Св. Лазаря до Великодня, бо були в «тузі», тобто «жаліли Христа Бога»¹⁶. Інший факт вказує на заборону сміятися або зупинятися при виконанні лазарських пісень, бо «це не є божим благословенням», як розповідають співачки з с. Луке Кривопаланської області¹⁷.

У першому випадку очевидними є елементи християнізації, а в другому – збереженням язичницьких елементів.

Стосовно функціонального виконання лазарських пісень в Охридсько-Струзькому регіоні, якого особливого розмежування немає. Характерними є схожі мелодичні типи з різними ритмічними структурами, з якісно виокремленими музично-діалектними особливостями¹⁸. Для Кривопаланського регіону характерним є розподіл лазарських пісень на три групи, тобто три мелодичні типи:

I мелодичний тип – пісні, що співаються «при ходьбі» або «при прогулянці»;

II мелодичний тип – пісні «при стоянні»;

III мелодичний тип – пісні «при вертінні», тобто ті, які виконують «під час танцю».

Пісні першого мелодичного типу («при ходьбі», або «на прогулянці») співають, коли лазарки проходять біля поля¹⁹, і закінчуються вони благословленням: «благосови...» – і рядки першого меловірша, наприклад, як у пісні «Ој, ти горо лисна горо»²⁰, закінчуються: Благосови ој, ти горо, лисна горо (див. приклад № 8).

Для другого мелодичного типу лазарських пісень «при стоянні» характерним є вживання рефrena Лазаре, що як метричне поширення в основній строфі діє як цілісний елемент у межах малих форм, наприклад, у пісні «Прочуја се Благоја, Лазаре, с'с големо имање»²¹, і завершується словами: «Играј, играј, Лазаре, Лаза-ре, па се лепо покла-њај» (див. приклад № 9). Під час їх виконання лазарки стоять і співають, а «чоловічий» і «жіночий» Лазар ідуть назустріч один одному й повертають назад. Це триває доти, доки співають пісню.

Характерним для третього мелодичного типу лазарських пісень, тобто пісень «при вертінні» або «під час танцю», є спів і танець «змійкою» по колу, як у пісні «Јовде се игра големо оро»²² (див. приклад № 10).

Для інтерпретації першого і третього складу мелодичних типів характерним явищем є текстуальна та мелодична цезура після першого складу другої строфи, які певним чином розбивають однорідність музичних частин у пісні, а після цього з'являються магічні ознаки інтерпретації.

При систематизації й аналізі лазарських форм співу в наведених регіонах яскраво помітним є те, що вони належать до загального македонського лазарського співу, з характерними ритмічними і мелодичними

моделями, з типовими видами строф, домінантними тонічними низами і мелодичними стереотипами, «наспівами-формулами» тощо (див. у додатку текстуальні і нотні приклади).

Наприкінці можна зробити висновок, що символіка цих традиційних обрядових форм співу присвячена родині й пов'язана з магічним елементом, який слугить для забезпечення благополуччя роду, родючості і добробуту «силою ритуалу»²³.

Отже, спів є центральною дією обрядової групи, через яку виражається воля колективу, і через яку кожна окрема особа-учасник приєднується до групи. Вона, передусім, усе ще є активним живим засобом приєднання до

колективного ідеалу, тобто способом вираження співу і певної часової та просторової культурної позиції. Це означає, що побутування обрядової традиції співу представляє певний континуїтет, зміни якого близькі до своєї прадавньої автентичної моделі, що присутня у менш розвинутих регіонах, для яких суспільно-економічні зміни не такі доступні. Наприклад, лазарські пісні і звичаї у с. Луке Кривопаланської області (дуже відсталий регіон північно-східної частини Республіки Македонія), біжчи до своєї давньої автентичної моделі, ніж лазарські пісні, що співають сьогодні в урбаністичному середовищі, як, наприклад, лазарські процесії в Охриді й Охридському регіоні.

ТЕКСТУАЛЬНІ І НОТНІ ПРИКЛАДИ

1. Берете се лазарки

с. Радожда, Струшко

Бе - ре - те се ла - зар - ки, јо Ла -
за - ре, бе - ре - те се ла - зар - ки.

Берете се лазарки, јо, Лазаре,
Да одиме с Лазара.
Која не ќе ни дојдит,
Три години да лежит,

Три постели да скинит,
Од кол вода да пијет
И пак дерман да немат!

АИФ, касета № 3982, с. Радожда Струзької обл. (2003). Співають: Цара Чочоська (75 років), Ангеліна Грчеська (66 років) і Йорда Скерчеська (77 років) із с. Радожда Струзької обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня, яку співають лазарки, коли йдуть по селу.

2. Летале ми летале

с. Ложани, Струшко

Ле - та - ле ми, ле - та - ле,
јо, La - za - ре, де - вет
ре - да гу - ла - би.

Летале ми, летале, јо Лазаре,
девет реда гулаби,
Девет реда гулаби,
а десетте пауни.
Паднале ми, паднале

во цареи дворои.
А царица седеше,
дробен бисер нижеше,
на лазарки даваше.

АИФ, касета № 3908/2, с. Ложани Струзької обл. (2002). Співає Спаса Поповська (1933 р. н.) у с. Мороїшта Струзької обл.; запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня, співає старша жінка, коли лазарки йдуть по селу.

3. Овде дворје неметени

с. Вевчани, Струшко

Ов-де двор-је, _Ла - за - ре, не ме - те - ни,
(и) двор-је, _Ла - за - ре, не ме - те - ни.

Овде дворје, Лазаре, неметени,
(и) Дворје, Лазаре, неметени.
Ни измела невестата.

АИФ, касета № 3917/1., с. Вевчани Струзької обл. (2002). Співає Любіца Лешоська (1941 р. н., с. Вевчани, Струзької обл.) Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співається при хороводі для молодої. Співачка, що починає, називається «булюбаша», після неї йде «завелвач», а потім інші лазарки, завершуючись «довелвач».

4. Овде дворје изметени

с. Вевчани, Струшко

Ов-де двор-је, _Ла - за - ре, не ме - те - ни,
двор-је, _Ла - за - ре, не ме - те - ни.

Овде дворје изметени, јо Лазаре,
А девојка измела,

Со два страка босилек,
Со две лика чебрика.

АИФ, касета № 3910/2, с. Мислешево Струзької обл. (2002). Співає Васа Йолакоська (нар. 1948 р. у с. Мислешево, Струзької обл., мешкає в с. Оровник Охридської обл.). Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Спивають лазарки, коли заходять у двір, де є дівчина на виданні.

5. Подседнал богатило

= 120

с. Ложани, Струшко

Под-сед-нал ми, под - сед-нал ми, Ла-за - ре,
бо - га - ти - ло, под - сед - нал ми,
под - сед-нал ми, La - za - re, бо - га - ти - ло.

Подседнал ми, подседнал ми, Лазаре, богатило,
Подседнал ми, подседнал ми, Лазаре, богатило.
Под вишните, под сенките,
Под црвени трендафили,
Трендафили, каранфили,
На постели баба́керни,
Баба́керни, копринени.
Пред него е чаша вино,
Чаша вино, финцал кафе.
Што делета лепо пиле,
С крилја шкрипна цут оrona.
Му нараси чаша вино,

Чашае вино финцале кафе.
Што ми велит домаќинот:
– Ој, синои, мој синои,
Што стоите, што чекате,
Шо не земите леки стрели,
Шо не утепате лепоепиле!
Тога пиле проговара:
– Не сум пиле за стрелање,
Тук сум пиле за женење.
Царот имат милаесина,
А ти имаш милаеќерка,
Ние да се сосватиме.

АИФ, касета № 3908/2, с. Ложани Струзької обл. (2002). Співає Спаса Поповська (1933 р. н.) у с. Мороїшта Струзької обл., мешкає в с. Ложани Струзької обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співається для господаря.

6. Имат мајка мила сина

= 120 *Rubato*

с. Вевчани, Струшко

И- мат мај - ка, и - мат мај - ка, Ла-за - ре,
ми - ла си - на

Имат мајка, имат мајка, Лазаре,
Мила сина,
Праит си го, китит си го,
Како ветка орејова,
Како киска босилкова.

Си го прати на учење,
На учење Света Гора,
Да научи бела книга,
Бела книга лично писмо.

АІФ, касета № 3917/1, с. Вевчани Струзької обл. (2002). Співає Люб. Лешоська (1941 р. н., с. Вевчани, Струзької обл.). Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співають для хлопчика.

7. Имат мајка мила ќерка

И-мат мај-ка, и-мат мај-ка Лаза-ре,
ми-ла кер-ка, ми-ла кер-ка.

Имат мајка, имат мајка, Лазаре,
мила ќерка, мила ќерка.
Праит ли ја, китит ли ја,
Да је пушчите Света Гора,

Света Гора, манастира.
Да ми учит лудоиче,
Учи, учи се научи,
Книга пишит, солзи ронит.

АІФ, касета № 3982, с. Радо Струзької обл. (2003). Співають: Цара Чочоська (75 років), Ангелина Грчеська (66 років) і Йорда Скерчеська (77 років) із с. Радожда Струзької обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня, співають для дівчини.

8. Ој, ти горо лисна горо

Музикальная нота для песни с текстом: "Ой, ты го-ро лис-на го-ро, ой, ты го-ро лис-на го-ро".

– Ој, ти горо лисна горо,
Ој, ти горо лисна горо.
Шири гране на широко,
на широко на високо.
да помине Мушки лазар,

и по њега сви лазаре.
– Ливадико зеленико, 2
до кет ќе се ливадееш,
ливадееш, зеленееш,
од Велигден до Гурѓовден.

Тенко Ките путувало,
Путувало друмувало.

Благосови ој, ти горо,
Ој, ти горо, лисна горо!

АИФ касета № 3804, с. Луке Кривопаланської обл. (2000). Співає група «Лазарици», с. Луке Кривопаланської обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Співають лазарки, коли йдуть по левадах («при ходьбі», «на прогулянці»).

9. Прочуја се је Благоја

♩ = 92

с. Огут, Кривопаланечко

Прочу - ја се Бла - го - ја (j) Ла - за - ре про-чу
ja се Бла - го - ја.

Прочујасе Благоја, Лазаре,
Сес големо имање.
Сес севграе волобе
И с'с овце сурја.
С'с његове синове,
Сес његове снашице,

Сес његове ћеркице,
Сес амбрае пченіца.
Прочуја се до цара,
Цар наручі по њега,
– Нека дојде Благоја!

АИФ, касета № 2719, с. Іванковці Велеської обл. (1979). Співає Борка Джорджиєва (72 роки) із с. Огут Кривопаланської обл. Запис Цветанки Органджиєвої, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Співають для господаря («при стоянні»).

10. Јовде се игра големо оро

♩ = 104

с. Огут, Кривопаланечко

Јов-де се иг-ра го - ле - мо о - ро јов-де се
иг - ра го - ле - мо о - ро.

Јовде се игра големо оро,
Јовде се игра големо оро.
Најнапред игра Јанка девојка,
До њум се вана какав делија,
До њума игра, мирно не седи,
Руке ву стиска прстење ломи.
Јанка си виче, виче јузвиче:

– Куде сте да сте два мили брате,
Ја облетајте големо оро,
Ја уванајте какав дејија.
Дошле са, дошле Јанкини браќа,
Па јуванале какав делија,
Ем га карале, ем га тепале,
Јод милости га зета ванале.

АИФ, касета № 2719, с. Іванковці Велеської обл. (1979). Співає Борка Джорджиєва (72 роки) з с. Огут, Кривопаланської обл. Запис Цветанки Органджиєвої, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Співається для дівчини («під час танцю»).

Примітки

¹ Янкоєць, Лескоєць, Велгошти, Мешеїшта, Требеништа, Косел, Ливоїшта, Волино (Охридське поле) та Мароїшта, Ложани, Драслайця, Лабуништа, Мислешево, Радожда, Враниште, Вевчани, Модрич (Струзьке поле).

² Збирання лазарок підтверджується строфою з наступної пісні:

Берете се лазарки, ю, Лазаре,
Да одиме с Лазара,

(якого не прийняли самі лазарки):

Која не ќе ние дојдит,
Три години да лежит,
Три постели да скинит,
Од кол вода да пијет
И пак дерман да немат!

(АИФ, касета № 3982, Ложани, Струзької обл., приклад № 1).

³ На Лазарову суботу, на самому в'їзді до Охриду (с. Велгошти) і сьогодні вас можуть зустріти групи лазарок, які з піснею і танцем чекають мандрівників (як на фотографії № 3, № 4).

⁴ Села: Ябланиця, Пискупштина, Безево, Нерези, Луково і Модрич.

⁵ Характерним для цього краю є те, що ввечері перед святом Св. Лазаря дівчата, які готувалися бути лазарками, обирали одну («чупа»), що мала представляти «нестулку», плели вінки з соломи і плюща, та співали таку пісню:

Ој, другачки, другачки, Лазаре,
Берите се, берите,
Да плетиме венците,
Да одиме Лазарки...
Не стој вишин, поклањај се!

Зранку, на Лазарицю, старші дівчата, вбрані в одяг нареченої, а менші – в одяг дівчини, разом з *нестулками* йшли на місце збору – так зване. Ориште, де ділилися на групи і виrushали до кутків. Йдучи від хати до хати, вони співали пісень. Їх вела старша дівчина «наворфниця», що збирала гроші, які вони отримували від господарів. Під час співу *нестулки* виходили наперед, а коли пісня закінчувалася, вклонялися як наречені.

Коли вони виrushали з Оришта, співали пісню:

Не веј, ветре, јаворе, Лазаре,
Не веј, ветре, јаворе.
Не се венци јаворои,
Ток са венци боршленои.
Не стој вишин, поклањај се, Лазаре!

(Домазетовски П. Лазарски песни од Дримкол [Струшки край] // Македонски фолклор. VII/13 – Скопје, 1974. – С. 191–201).

⁶ Лазарські пісні співають і в селах Подржиконь, Луке, Огут, Трново, Црцория, Талминці, Жидилово тощо, так само, як і в частині Козачия (Кумановська обл.).

⁷ (АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопаланської обл.).

⁸ В обрядовому церемоніалі в с. Вевчани Струзької обл. співачка, що починає, називається «булюбаша», потім – «завельвач» (дівчина біля неї) та інші лазарки, а завершує «довельвач».

(АИФ, касета № 3916). Див. фотографію № 2. У Кривопаланській обл. головними особами обряду є «чоловічий Лазар» (дівчина з парасолею) і «жіночий Лазар» – обидві в капелюках, прикрашеніх квітами, завжди йдуть попереду; інші танцюють і співають: дві або три групи по три дівчини (перша – «предница», друга – «средница», а третя – «досредница»). Див. фотографію № 1.

⁹ Олівера Васич у своїй праці «Роль статі в обрядовій практиці нашого народу» підкреслює, що, окрім пісень, особлива роль відводиться танцям, з такими важливими елементами як притоптування, крутіння/вертіння і підскакування, які в етнохореології трактуються як викликання вітру, росту посівів і сприяння родючості, що підтверджує роль і функцію лазарок (Василь О. Улога полови у обредної практики нашег народа. Постструктуралістичка наука о музиці. Специјално издање Нови звук, СОКОЈ-МИЦ при ФМУ. – Београд, 1998. – С. 42).

¹⁰ Летаја ми, летаја, Лазаре,

Девет реда жерави.
Девет реда жерави,
И десети гулабе.
Пазете ги пазете,
Дека ќе ми паднајат.
Паднаја ми паднаја
Ју Целеткин... дворове.
Целетка ги мамеше,
И на тијо думаше:
– Кљујте, кљујте жеравие
И десето гулабе.
Па ми ојте идете,
Па на есен дојдете.
Имам сина да женам,
Имам ћерка да давам!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопаланської обл. Співають, як у прикладі № 9).

¹¹ наприклад:

Голубенце воду пије,
На сред село, на езеро.
Сви се сокол да га грабне,

Оно му се милно моли:

– Немој, немој сив соколе,
Оно ми е маленечко,
ќе ми гука на постέља.
Благослови голубенце,
Голубенце воду пије!

(АИФ, м. л. 3805, с. Луке Кривопаланської обл.).

¹² В Охридсько-Струзькій обл. їм дарують яйця і гроши, а в Кривопаланській – тільки гроши.

¹³ Так найчастіше співають у кінці пісні, як, наприклад (в Охридсько-Струзькому регіоні): *Дочекала и в година, и за многу годиници, Не стој вишен поклопи се!*, У Кривопаланському: *Играј, играј, Лазаре! та се лепо поклањај!*

¹⁴ Характерним благословінням для Охридсько-Струзької обл. є:

Дочекала и в година,
И за многу годиници,
Не стој вишен поклони се!

або:

Господ појке да ти дари,
И в година дочекало,
Со се мајка, со се татко,
Со целата фамилија.

а для Кривопаланського краю:
Благослови или да благослови ...

¹⁵ Лоша змија во есемо!

¹⁶ Величковска Р. Женското обредно пеење во Охридско-струшкиот регион Фолклорот во Охридско-струшкиот регион. Институт за фолклор «Марко Цепенков». Посебни изданија. Книга 63. – Скопје, 2006. – С. 155.

¹⁷ Якшто вони не дотримувалися правил поведінки, їх били.

¹⁸ Як у с. Вевчани Струзької обл., единому християнському селі серед мусульманських, і в с. Радожда на албанському кордоні (див. приклади 1, 3, 6 та 7).

¹⁹ Як у пісні:

Ој ти горо лисна горо,
Шири гране на широко,
На широко на високо,
Да помине Мушки Лазар
И по њега сви лазарки.
Благослови ој ти горо,
Ој ти горо лисна горо!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопаланської обл.)

²⁰ або пісня:

– Мори Елке, тенка Елке,
Што си тенка и висока
И пак бела и црвена.

– Таком бога Лазарице,
Имала сам арна мајка,
Што ме арно исчувала:
Се пресно млако издоила,
Вруши симит израњила.
Благосови, мори, Елке,
Мори, Елке, тенка Елке!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопалан-
ської обл.)

21 Або пісня:

Цар Костадин седеше, Лазаре,
На високе чардаце.
Ся јабука се играше,
И девојче мамеше:
– Пријди, дојди девојче

да ти дадам јаболка.
Не му даде јаболка,
Но го фати за рака.
– Води, води до дома,
Еве мала јодмена:
Татка вода студена,
Мене бела промена.
– Играј, играј Лазаре, Лазаре,
Та се лепо поклањај!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопалан-
ської обл.)

22 Або пісня:

Разигра коња Груја делија,
Разниша село- растресе поље.
Па слегна доле рамне ливаде,

Разепе чадор, седна под сенка.
Оздола идев китен Лазаре:
– Ој, Грујо, Грујо, Грујо делија,
Ја елај вамо да ти појемо,
Да ти појемо, да ти играмо!
– Ни ми пејте, ни ми играјте,
Но ми го дајте едно девојче,
Ниту предњото, ниту задњото,
Но до предњото, тоа средњото.
Да благосови разигра коња,
Разигра коња Груја делија!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопалан-
ської обл.)

²³ Елијаде М. Аспекти на митот. –
Скопје, 1992. – С. 25.

Переклад із македонської Олесі Ковтун